

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 2



Одеса 2024

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 5 від 31 жовтня 2024 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Горанська Т. В., старший викладач – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2024. Вип. 2. 249 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2024

досліджена мало, але неможливо уявити, що така сторінка української культури була б нами забута. Ще на довгі часи вона залишиться невсихаючим джерелом для літературознавців, мовознавців, читачів.

Література

1. Іонова І. О. Морфологія потичного мовлення. Кишинів : Штіца, 1988. 162 с.
2. Ковтунова І. І. Поетичний синтаксис. Київ : Наука, 1986. 208 с.
3. Кочерган М. П. Слово і контекст: (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів : Вища школа, 1980. 182 с.
4. Олесь Олександр. Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. Київ : Дніпро, 1990. Т. 1. 959 с.
5. Олесь Олександр. Творча спадщина і сучасність: збірник наукових праць. Суми : Козацький вал, 1999. 308 с.
6. Плющ П. П. Історія української літературної мови Київ : Вища школа, 1971. 423 с.
7. Сучасна українська літературна мова. Морфологія /за загальною ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1969. 528 с.

Тетяна ГОРАНЬСЬКА,

старший викладач кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

Анастасія ГУДАК,

студентка 4 курсу

історико-філологічного факультету

Університету Ушинського

РОМАНТИЧНЕ ПРОТИСТАВЛЕННЯ ПРИРОДИ І ЦИВІЛІЗАЦІЇ В ЦИКЛІ «ПІВНІЧНИХ ОПОВІДАНЬ» ДЖ. ЛОНДОНА

Постановка проблеми. Джек Лондон – відомий американський письменник початку ХХ ст., автор багатьох романів та оповідань, які знайшли тисячі поціновувачів не лише в США, а й далеко за її межами, зокрема в Україні. Менш як два десятиліття письменник працював у літературній галузі, проте зміг залишити чималу творчу спадщину. Прозу митця можна віднести до неоромантичного напрямку, характерного для американської та західноєвропейської літератури початку ХХ ст.

Джек Лондон жив у ті часи, коли у Північній Америці панувала так звана «золота лихоманка», – тисячі шукачів пригод та кращої долі вирушили у небезпечну подорож, сподіваючись на швидке збагачення. Не оминув цієї спокуси і молодий Джек Лондон, якому на той момент був 21 рік. Він не знайшов золотої жили в Клондайку, але привіз звідти дещо краще – нове бачення життя і багато вражень. Вже через два роки молодий автор видав першу книгу оповідань «Син вовка», натхненну побаченням і пережитим на Півночі. За нею слідувало багато інших збірок оповідань і романів, присвячених цій темі. Тож, спираючись на власний досвід, автор написав чудові твори, у яких розповів про біди та радощі золотошукачів, дику природу Півночі та її корінних мешканців.

Ранні оповідання письменника, з яких почалась його літературна слава, умовно називають «Північними оповіданнями». У зазначеному циклі автор відтворив повсякденні реалії золотошукачів, багато з яких гинули через власну непристосованість до суворого світу Аляски. Прикметно, що у цих оповіданнях Джек Лондон намагався показати боротьбу не за золото, а за саму людину. Саме тому центральною постала тема виживання у важких умовах Півночі. Письменник став справжнім новатором, оскільки до нього ніхто так глибоко не досліджував стан людини, яка опинилась за тисячі кілометрів від цивілізації, у світі дикої природи, де виживає тільки сильніший.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Джека Лондона, зокрема цикл «Північні оповідання», достатньо ґрунтовно досліджений в

українському літературознавстві. Особливої уваги заслуговує книга Тамари Денисової «Джек Лондон. Життя і творчість». Різномасштабний аналіз у цій області здійснили Клен Ю., Лазірко Н. О., Дерій М. А., Савченко З. В., Корунець І. В., Ніколенко О. М, Козлова А. Г., Козлов Є. Д. та інші.

Мета – дослідити тему романтичного протиставлення природи й цивілізації у циклі «Північних оповідань» Джека Лондона.

Виклад основного матеріалу. Червоною ниткою крізь усю творчість Джека Лондона проходить тема романтичного протиставлення цивілізації й природи. Автор намагається показати руйнівний вплив цивілізації на особистість і зафіксувати зміни людської психіки у природному середовищі. Як зазначають у своїй статті науковці А. Козлова і Є. Козлов: «...природа зцілює людину, виправляє її духовно, робить досконалою, тоді як цивілізація спотворює людську сутність, робить людину слабкою фізично або морально скаліченою» [3, с. 95]. Таке розуміння двох різних світів бачимо у низці творів Джека Лондона із циклу «Північних оповідань». Воно було характерне ще для просвітницького реалізму XVIII століття та романтизму 1-ї половини XIX століття.

Як зазначила Т. Денисова, «... у критичні моменти життя Лондон «просвічує» своїх героїв, випробовує їх і відкриває читачам» [1, с. 30]. З власного досвіду автор добре розумів, як важко перебувати далеко від дому, серед безлюдних й холодних просторів Аляски. Зокрема, в оповіданні «У далекій країні» письменник з перших рядків показує, як впливає зміна середовища на особистість: «Коли людина мандрує в далеку країну, їй доводиться забувати чимало з того, до чого вона звикла і пристосовуватися до нових життєвих обставин. Вона мусить відмовитися від колишніх ідеалів, зректися колишніх богів, а часто й переробити закони моралі, що досі керували її поведінкою» [5, с. 67]. Герої творів Джека Лондона втікають від міської буденності до первісної Півночі. Ними керує величезна жага до золота та пригод. Як зазначає М. Дерій: «Однією із суттєвих рис, що пронизує всі

твори Джека Лондона про Північ, є мотив пригоди, він об'єднує людей різних професій та національностей, несе у собі небезпеку та невизначеність з одного боку та романтизм з іншого, адже в таких ситуаціях людина є частиною природи і її почуття особливо загострюються» [2, с. 45].

Звернемо нашу увагу на двох головних персонажів оповідання «У далекій країні» – Картера Везербі та Персі Касферта. Ці чоловіки вирішують радикально змінити своє життя, ризикнувши усім, що вони мають. Звичайно, у кожного для цього знаходяться власні причини. У Картера Везербі на першому місці стоїть бажання збагатитися: «З натури він не був романтик, комерційна неволя задавила в ньому всі високі поривання, – просто він утомився від буденної мотанини й хотів раз добряче ризикнути, сподіваючись, звісно, на відповідні прибутки» [5, с. 68]. На противагу йому, Персі Касферт, надихнувшись прикладом земляків, просто бажає поринути у романтичний світ пригод: «Він був звичайна собі людина, мав солідний рахунок у банку і таку ж саму солідну освіту, а цим багато сказано. Йому не було жодної рації вплутуватися в ту авантюру, аніякісінької, якщо не брати на увагу його надмірної сентиментальності. Помилково вважав він її за справжню романтику та нахил до пригод» [5, с. 68]. У результаті обидва розуміють, що не здатні вижити у тяжких умовах первісної природи. В образі цих двох героїв втілені найгірші риси людської особистості, породженої цивілізацією: егоїзм, хитрість, жадібність, агресивність, лінь та боягузтво. Їм потрібно було просто працювати та підтримувати один одного для того, щоб вижити, але вони не змогли цього виконати.

Суворі Північ відкриває справжнє обличчя героїв, пробуджує їх тваринну сутність і робить з них потворних істот, які не мають нічого спільного з людиною: «Страх Півночі, психічне напруження й нищівна хвороба — все це так на них вплинуло, що вони втратили людську подобу й прибрали вигляду зацькованих звірів», «їм стало байдуже, що вони брудні і втратили всяку пристойність. Хатина зробилася як хлів, постелі ніколи не перестелялися,

ялинове гілля на них ніколи не мінялося» [5, с. 74]. У своїх творах автор неодноразово наголошує на тому, що тільки працьовиті й мужні люди, здатні на щире дружбу та готові до взаємодопомоги, здатні вижити на Алясці. Персонажі оповідання не виявили таких рис, породжені світом цивілізації вони були слабкодушкими й лінивими істотами, тому обидва загинули у важких умовах Півночі.

Одним із знакових творів Джека Лондона, в якому втілено велич дикої природи й людське безсилля перед нею, є оповідання «Біла тиша». Навіть сам опис Білої тиші в однойменному оповіданні дає підстави стверджувати, що природа, є могутнішою за людину, вона здатна знищити у ній усі залишки цивілізованості: «...найстрашніша, найбільш гнітюча з усього того — байдужість Білої Тиші. Ніщо ані ворухнеться, на блискучому мідяному небі — ані хмаринки, найтихіший шепіт вражає, як блюзнірство, людина стає боязкою, лякається звуку власного голосу. Вона, єдина жива порошинка, — мандрує примарними просторами мертвого світу, тремтить од власної відваги, розуміє, що її життя — все одно, що життя хробака» [5, с. 36].

Троє головних героїв – Мелмют Кід, Мейсон та його дружина-індіанка Рут разом долають важкий шлях. Мейсон мріє про повернення на батьківщину. На примітивному рівні він намагається розкрити усі привілеї цивілізації перед своєю дружиною: «Пливеш десять снів, двадцять снів, сорок снів (він полічив доби на пальцях), і все — вода, солоня вода. А тоді прийдеш до великого селища, повного люду, наче комарів улітку. А вігвами, — ох і височенні, десять, двадцять сосен. Страх які!» [5, с. 34]. Рут, яка усе своє життя прожила в північному краю, навряд чи вірить словам чоловіка. Проте вона щиро любить його, а тому погоджується їхати із ним до Штатів. Але стається трагічний випадок – велика сосна падає на Мейсона і калічить його. Ця подія стає свідченням того, що на Півночі панують інші закони, непідвладні людині. Природа страждає від людей, оскільки вони добувають з її надр цінні копалини,

вбивають тварин, знищують ліси. За це не може бути прощення, а тільки жорстока відплата.

Втіленням моральної сили у цьому та багатьох інших оповіданнях постає перед читачем Мелмют Кід. Він завжди готовий прийти на допомогу своїм товаришам і розумно покарати тих, хто вчиняє зло. У ситуації з Мейсоном, Мелмют Кід щиро обіцяє підтримати Рут з їх майбутньою дитиною. З великим болем у серці він виконує друге найважче прохання Мейсона й застрелює свого товариша, аби той більше не мучився. Джек Лондон прагне показати, що Мелмют Кід – це людина з великим серцем та мужністю, яка є ідеальним героєм творів Дж. Лондона.

Ще одним яскравим прикладом романтичного протиставлення природи й цивілізації ми вважаємо оповідання «Історія Джіс-Ук». У цьому творі автор ставить за мету показати два різних середовища – світ цивілізації та світ Аляски. У кожному з головних героїв твору, Джек Лондон втілює риси притаманні для того середовища, в якому їх виховували. Автор знайомить нас із молодим амбітним героєм Нійлом Бонером, який своїми витівками завдає батькам чималих клопотів: «З натури він не був зіпсутий, але людина, яка має що їсти, а нічого не робить, мусить витрачати кудись надлишок енергії, і Нійл Бонер був саме така людина» [5, с. 465]. Прагнучи перевиховати сина, його рідні виголошують своє остаточне рішення: «П'ять років простого життя, близько до природи та далеко від спокус зроблять з нього людину» [5, с. 465]. Тож юнак відправляється на Північ і починає працювати у Компанії Тихоокеанського узбережжя.

Завдяки цьому образу автор показує, як сувора природа впливає на вчорашнього представника цивілізації: «...холодної ночі, вискакував на мороз і галасував на повні груди, кидаючи виклик тиші, немов вона була жива й могла прийняти той виклик» [5, с. 472]. Знаходячись на краю прірви, що веде до божевілля, герой знайомиться із Джіс-Ук, дівчиною з племені тоятів, в якій текла кров декількох народів: «Особливо гарні були її великі блискучі чорні

очі, очі людини мішаної раси, та ще й довгасті — ознака зіткнення темної раси з білою. Вона знала, що має в собі кров білих людей, і це надавало їй амбітності. Але вихованням і поглядами на життя вона була звичайна собі тоятська індіанка» [5, с. 465]. Вихована на лоні дикої природи, вона не мала високих прагнень, проте була здатна по-справжньому любити й жертвувати заради тих, кого любить.

Довгий час Джіс-Ук щасливо живе разом із Нійлом Бонером. Читачу навіть здається, що два геть різні світи зійшлися у гармонію між собою. Проте Бонеру приходить звістка про смерть батька та чималу спадщину, і герой вирушає додому, обіцяючи Джіс-Ук скоро повернутися. Потрапивши у світ цивілізації, з кожним днем він усе більше цурається думки про Аляску. Бонер закохується у Кіті Шарон, яка цілком опановує ним, і скоро забуває про Джіс-Ук. А тоятська дівчина народжує хлопчика й вирушає у далекий шлях до Сан-Франциско. Аби туди дістатися героїня важко працює: «У Сент-Майклі вона мила посуд на кухні у факторії... Уже Берінгове море мало от-от замерзнути, як Джіс-Ук подалася на південь на якійсь припізненій шхуні мисливців за котиками. Цілу зиму вона куховарила в родині капітана Маркгейма на Алясці, а навесні човном з пакунками віскі подалася далі на південь, у Сітку. Трохи згодом вона опинилася в Метлакатлі, поблизу бухти Святої Марії на самому півдні Пенгендлу. Там вона працювала на консервній фабриці під час сезону на лосося...» [5, с. 477].

На прикладі героя оповідання Бонера, Джек Лондон показує, що людина, звикла до благ цивілізації, не здатна повністю змінитися. Чоловік зустрічає свою колишню кохану без найменшої крихти сорому. Цей персонаж постає в очах читача егоїстичною і безчесною людиною. На противагу Бонеру, Джіс-Ук, незважаючи на привабливість комфортного життя в Америці, повертається назад до Аляски. Для неї важливо було на власні очі побачити, чи справді її обманули, й більше вона не потребує жодних пояснень. Стосунки із Нійлом Бонером були чимось казковим для індіанки, бо вона була коханою білої

людини, що у її розумінні стояла десь нарівні з богами. Повернувшись додому, Джіс-Ук виховує чудового хлопчика й усе своє життя живе самотньо. Таким чином, доля кожного із героїв складається по-різному, бо вони – діти різних світів, які часто зіштовхуються між собою, але не можуть бути разом.

І, нарешті, розглянемо як втілюється аналізована нами проблема в одному з найвідоміших оповідань Джека Лондона «Жага до життя». О. Ніколенко та М. Дерій зазначають: «Джек Лондон не дає імені головному герою оповідання. У цьому є велике значення: людина бореться за своє життя і для неї вже не важливо, ким вона була раніше, де жила, яке ім'я мала» [4, с. 157]. Уже в цьому твердженні бачимо, як розкривається тема романтичного протиставлення цивілізації та природи, оскільки на Півночі кожен забуває про своє минуле життя й починає розуміти, що в будь-яку хвилину його серцебиття може зупинитися. В оповіданні йде мова про безіменного головного героя, який випадково калічить ногу й кличе свого товариша аби той йому допоміг. Проте Біл не тільки не поспішає на поміч, а й зовсім не реагує на прохання друга, далі продовжуючи свій шлях. Так герой залишається сам на сам із північною природою. Тепер тільки від нього залежить виживе він, чи ні. І чоловік це добре розуміє, а тому починає боротися за своє життя. Жага до наживи погнала його в цю льодяну пустелю. Йому вдалося віднайти золоту жилу і розбагатіти. Але зараз виявилося, що багатство нічого не варте, коли втрачаєш життя. Саме тому він залишає важкою працею здобуте золото посеред цієї холодної пустки, бо воно стає непотрібним тягарем і відбирає його останні сили. Так відбувається духовне переродження цього чоловіка, його моральне очищення від примарних цінностей цивілізації. Навіть у момент голоду, герой не забуває про своє людське начало: «Він одвернувся. Що ж, нехай Біл покинув його, але він не візьме його золота, не смоктатиме Білових кісток. А Біл зробив би так, якби опинився на його місці...» [6, с. 21].

У творчості Джека Лондона – це один із небагатьох героїв, якому посправжньому вдалося змінитися на лоні дикої Півночі. Він пройшов низку

випробувань (зрада, голод, самотність, боротьба з вовком), проте зміг вижити й не втратити своїх людських якостей. Натомість його приятель Біл виявився справжнім негідником. Він, навіть не замислюючись, підло покинув свого товариша на смерть і за це отримав гідну плату, оскільки втратив не лише своє золото, а й життя. Укотре Джек Лондон показує, що Північ не терпить людської підлості й жадібності.

Зазначимо, що важливу роль в оповіданні відіграють пейзажі. На початку твору автор зображує похмуру природу, тим самим натякаючи на майбутні перешкоди, які чекають героя: «Побіля обрію дотлівало сонце, ледве проглядаючи крізь запону туману й мли, що налягали на землю без чітких обрисів, наче гуща» [6, с. 8]. Наприкінці пейзаж навіює сподівання на позитивний фінал твору: «Зійшло яскраве сонце... Погода стояла чудова — в північних широтах настало коротке бабине літо» [6, с. 20]. Отже, природа теж по-своєму випробовує героя. Проте відкривши його справжнє єство, дарує шанс вижити.

Загалом, це оповідання вважають одним з кращих творів Джека Лондона, оскільки його проблематика полягає у тому, як важкі випробування, що випадають на долю людини, проявляють її істинну сутність.

Висновки. Отже, проаналізувавши декілька творів із циклу «Північні оповідання», можемо стверджувати, що письменник виявив себе талановитим знавцем людської психології й майстром художнього слова. У більшості оповідань Джек Лондон підіймає тему романтичного протиставлення цивілізації та природи. Автор показує згубний вплив цивілізованого світу на людину, на противагу вільному середовищу дикої Аляски, де серед холодних просторів виявляється справжнє людське єство. Герої Джека Лондона випробовуються низкою проблем: холодом, голодом, самотністю і навіть смертю, і виживає лише той, хто здатен скласти іспит на людяність.

Література

1. Денисова Т. Н. Джек Лондон. Життя і творчість. Київ : Дніпро, 1978. 125 с.
2. Дерій М. А. Тема «золотої лихоманки» у збірці Джека Лондона «Північні оповідання». *Наукові записки ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Літературознавство*. Харків, 2019. Вип. 3 (93). С. 43 – 53.
3. Джек Лондон. Твори у 12 томах. Київ : Дніпро, 1969. Том 1. 541 с.
4. Джек Лондон. Твори у 12 томах. Київ: Дніпро, 1969. Том 5. 536 с.
5. Козлова А. Г. Свобода як одих з провідних мотивів «Північних оповідань» Джека Лондона. *Аргументи сучасної філології: свобода та безпека: матеріали III Міжнар. наук. конф., Харків, 6–7 квіт. 2023 р.* Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 93 – 98.
6. Ніколенко О. М., Дерій М. А. Жага до життя як лейтмотив «Північних оповідань» Джека Лондона. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Київ, 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 3. С. 155 – 159.

Тетяна КРУПЕНЬОВА,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри МНФД

Університету Ушинського

Анна ЯКУЩЕНКО,

магістрантка 2 р. н.

історико-філологічного факультету

Університету Ушинського

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Сучасна освітня система України знаходиться на піку реформування, оскільки триває розбудова українського суспільства на

ЗМІСТ

Авксентьєва Г. А. <i>Поетика пейзажотворення в українській літературі ХХ століття</i>	3
Бандура Т. Й. <i>Романтична стратегія оповіді в історичній поемі Г. Могильницької «Рогніда»</i>	11
Беценко Т. П. <i>Курс «Лінгвопоетика художнього тексту: інтерпретаційні підходи» для магістрантів-філологів (деякі дидактичні зауваги)</i>	21
Боєва Е. В. <i>Філософські та лінгвістичні принципи організації художнього постмодерністського дискурсу: теоретичний огляд</i>	31
Горанська Т. В. <i>Інтертекстуальність роману І. Франка «Основи суспільності»</i>	39
Кон О. О., Прокопенко Л. І. <i>Кольороназви в історико-психологічному романі Павла Загребельного «Я, Богдан»</i>	48
Лук'янченко І. О. <i>Linguistic Features of British Postmodern Fantasy Discourse: Case Study of Neil Gaiman's «Neverwhere»</i>	61
Павлюк Н. Л. <i>Художня інтерпретація історичних подій у романі Ю. Мушкетика «На брата брат»</i>	72
Авксентьєва Г. А., Оробець Н. <i>Міфопоетика збірки В. Свідзинського «Медобір»</i>	81
Авксентьєва Г. А., Шпілєвая К. <i>Композиційні аспекти роману Ю. Винничука «Танго смерті»</i>	90
Боєва Е. В., Горбенко Т. <i>Інтеграція мовної та літературної освіти як засіб формування комунікативної компетентності учнів</i>	99
Боєва Е. В., Мазур К. <i>Особові займенники як стрижневий компонент поетичного дискурсу Олександра Олеся</i>	108
Горанська Т. В., Гудак А. <i>Романтичне протиставлення природи і цивілізації в циклі «Північних оповідань» Дж. Лондона</i>	118

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 2

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com